

Fastställd av kommunfullmäktige 2013-09-25, § 147

Falu kommuns policy avseende mutor och andra otillbörliga förmåner

1. Inledning

Tjänstemän, politiker och uppdragstagare i en kommun utsätts för, såväl som utsätter andra för, påverkan av olika slag. Sådana kontakter människor emellan utgör naturliga inslag i ett vitalt och levande demokratiskt samhälle men lika viktigt för demokratin och förtroendet för det offentliga är att sådana processer sker på formellt riktiga sätt och i beaktande av de gränser som gäller för hur sådan påverkan får se ut.

Tjänsteman, politiker och uppdragstagare vid Falu kommun har ett ansvar för att uppträda på sådant sätt att det bidrar till att upprätthålla allmänhetens förtroende för Falu kommun. Det är av yttersta vikt att allmänheten kan känna förtroende för att anställda vid kommunen i sitt värv agerar sakligt och opartiskt. Till följd därav måste tjänstemän, uppdragstagare och förtroendevalda vid Falu kommun vara särskilt försiktiga när det gäller att ta emot förmåner, pengar eller andra gåvor från enskilda och/ eller företag. Ni ska inte utsätta Er för risken att ens kunna misstänkas för att ha utsatts för otillbörlig påverkan i Er tjänsteutövning.

För anställda, förtroendevalda och uppdragstagare inom Falu kommun gäller därför följande moraliska och etiska grundsyn:

Utgångspunkten för alla företrädare för Falu kommun är att vinnlägga sig om att erhålla, upprätthålla och säkerställa allmänhetens förtroende. I alla sammanhang skall iakttas ett sådant förhållningssätt att det inte kan förekomma risk för, eller misstanke om, att företrädare för kommunen gör sig skyldig till mutbrott eller annat korruptionsbrott.

För personer som ägnar sig åt myndighetsutövning, upphandling eller inköp är i princip alla förmåner att anses som otillbörliga.

2. Brotten muta, givande av muta och handel med inflytande

Det som kännetecknar korruptionsbrott är att det finns risk för otillbörlig påverkan av den som handlingen riktar sig till i dennes tjänsteutövning. Den som är anställd, förtroendevald eller uppdragstagare i kommunen eller dess bolag kan dömas för mutbrott. Det innebär att reglerna omfattar alla anställda och förtroendevalda i kommunen t.ex. socialsekreterare, vårdare, lärare, miljöinspektörer, nämnd-, styrelse- och fullmäktigeledamöter etc. Det är viktigt att observera att anställda som ägnar sig myndighetsutövning, inköp, upphandling och dylikt är särskilt integritetskänsliga.

I brottsbalken (BrB) finns korruptionsbrotten ”tagande av muta” (10 kap 5 a § BrB) och ”givande av muta” (10 kap 5 b § BrB), vilket tidigare benämnts som bestickning. Regelverket är i allt väsentligt detsamma för det privata näringslivet som för offentlig verksamhet, med vissa skillnader i regelverket för allmänt åtal. Om arbetstagare, uppdragstagare eller förtroendevald tar emot, låter sig utlovas eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av

anställningen eller uppdraget kan denne dömas för mutbrott. Detta innefattar även den som tar emot, godtar löfte om eller begär förmånen för någon annan än sig själv. Den som lämnar, utlovar eller erbjuder en sådan förmån kan dömas för givande av muta.

Därtill finns brottet handel med inflytande om någon som inte omfattas av lagrummen för mutbrott tar emot eller ger, godtar eller lämnar löfte om, begär eller erbjuder en otillbörlig förmån för att påverka annans beslut eller åtgärd vid myndighetsutövning eller offentlig upphandling (10 kap 5 d § BrB). Näringsidkare kan därtill göra sig skyldiga till vårdslös finansiering av mutbrott om denne genom grov oaktsamhet främjat ett givande av muta (10 kap 5 e § BrB).

För tagande eller givande av muta är föreskrivet straff om böter eller fängelse i högst två år. Är brottet grovt är föreskrivet straff om fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

2.1 Begreppet otillbörlig

Vad som medför risk för en otillbörlig påverkan i någons tjänsteutövning beror på omständigheterna i det särskilda fallet. Sådant som vägs in i bedömningen är tjänsteställning och påverkbarhet, förmånens värde och dess beskaffenhet i övrigt. Klart otillbörligt är att ge och ta emot en förmån som förknippas med att någon i sin tjänsteutövning skall handla eller underlåta att handla på ett visst sätt. Det spelar i detta inte någon roll om kommunen eller någon annan lider skada eller ej. Det behöver inte heller bevisas att man faktiskt har påverkas eller skulle bli påverkade av erbjudandet utan det räcker med att man objektivt sett skulle kunna tänkas bli påverkad av förmånen.

Avgörande för hur en förmån skall betraktas är som regel förmånens värde sett från mottagarens synpunkt. Några beloppsgränser för vad som kan anses vara en otillåten muta eller en godtagbar förmån finns därför inte. Otillbörlighet föreligger då förmånen i det konkreta fallet är så attraktiv att den kan antas påverka mottagaren och dennes handlande i tjänsten. För att vara acceptabel skall förmånen utgöra ett naturligt led i mottagarens tjänsteutövning eller vara uttryck för allmänt godtagbara umgängesformer.

Ett bra sätt att undvika gränsdragningsproblem är att helt undvika att ta emot gåvor och förmåner.

2.2. Situationer där påverkan ofta bedöms otillbörlig

Nedan följer några situationer där påverkan ofta bedöms som otillbörlig. Vänligen notera att detta är exempel på situationer vari korruptionsbrott kan aktualiseras och ej någon uttömmande lista.

2.2.1. Myndighetsutövning, upphandling och inköpsansvar

För anställda och förtroendevalda som ägnar sig åt myndighetsutövning, ansvarar för upphandling och inköp gäller att alla förmåner i princip är att anses som otillbörliga. Eventuella gåvor och erbjudanden skall omedelbart skickas tillbaka.

2.2.2. Personlig vänskap

Särskild försiktighet bör iaktas vid personlig vänskap. Redan vänskapen i sig kan påverka tjänsteutövningen. Sådana gåvor som parterna i transaktioner personligen brukar bekosta och

ge varandra, betraktas vanligen som en vänskapsgåva och inte som muta. De grundläggande kraven på saklighet och opartiskhet skall alltid beaktas och jävsreglerna torde förhindra att man handlägger ärenden där man har vänskapsförhållanden med någon av de inblandade.

2.2.3. Kontanter och lån

Förmån i form av kontanter eller lån får inte tas emot.

Exempel: En landstingsanställd låstekniker, tillika arbetsledare, lånade pengar för privat bruk av en leverantör. Den landstingsanställda dömdes för mutbrott och leverantören för bestickning.¹

2.2.4. Måltider

Enstaka, inte alltför påkostade, enklare måltider i anknytning till arbetet (till exempel vid förhandlingar) torde vara tillåtna. Måltiden får då inte vara det primära syftet med sammankomsten. Måltiden, eller annan form av representation bör uttrycka en i detta sammanhang sedvanlig gästfrihet, till exempel i form av värdskap vid inledande av förhandlingar, under sådana eller som en avslutning vid förhandlingarna. Försiktighet bör iakttas vid ofta återkommande representation mot en och samma person eller grupp av personer. Är make/maka/sambo medbjuden ökar risken för att förmånen räknas som otillbörlig. Särskild aktsamhet bör iakttas för att undvika att utsätta sig för påverkan t.ex. genom att bli bjuden på måltider av tilltänkta/möjliga leverantörer under upphandlingsförfaranden e.dyl. situationer.

Exempel: Två tullassistenter lät sig bjudas på mat och öl av stewarden på en färja. De fick även handla obeskattade varor. Tullassistenterna dömdes för mutbrott och stewarden för bestickning.²

2.2.5. Studieresor, kurser och konferenser

Studieresor, kurser, konferenser och liknande bör som regel betalas av arbetsgivaren då det är denne som ansvarar för personalens kompetensutveckling. Enligt lagförarbetena kan det sällan anses tillbörligt att en anställd i offentlig sektor bjuds på en studieresa. För att vara tillbörlig måste en sådan resa vara seriöst upplagd och ovidkommande nöjesarrangemang får i princip inte förekomma. Inbjudan skall vara riktad till arbetsgivaren och denne har att välja ut de personer som deltar.

Exempel: Innehavaren av en byggnadsfirma betalade för två Ålandsresor samt ett flertal restaurangbesök till ett sammanlagt belopp om 6.450 kr för en kommunanställd. Byggnadsfirman betalade även för färjebiljetter, mat och dryck till ett sammanlagt belopp om 1.404 kr för en kommunanställd som var biträdande chef vid kommunens upphandlingsenhet. Emedan det hävdades att resorna varit arbetsrelaterade fann domstolen att det huvudsakligen rört sig om nöjesresor. Byggnadsfirmans innehavare dömdes för bestickning och de båda kommunanställda för mutbrott.³

¹ Uppsala tingsrätt, dom 2006-07-04 i mål nr B 3076-02 och B 2191-05/2006.

² HovR:s över Skåne och Blekinge avd 5 dom DB 5030 den 19 februari 1982.

³ Göta HovR, avd. 1, rotel 16, mål nr B 3081-05/2006 (Norrköpings TR, rotel 06, mål nr B 1393-05/2005)

Exempel: Kommunalsråd lät sig bjudas på en resa till Budapest för att diskutera en företagsetablering i kommunen med en svensk företagsledare. Då domstolen inte fann att något sakligt skäl förelåg för att förlägga sammanträdet i Budapest dömdes kommunalsrådet för mutbrott.⁴

2.2.6. Gåvor och testamentsförordnanden i samband med vård och omsorg

Avseende erbjudanden om gåvor, ersättningar eller andra förmåner från vårdtagare eller anhöriga till vårdtagare kan hänvisas till en av Socialstyrelsen framtagen broschyr ”Om gåvor och testamenten.”

Generellt gäller följande beträffande gåvor i samband med vård. Det är alltid otillbörligt att ta emot något som kan framkalla tacksamhetsskuld. Särskilt inom äldre vården och hälso- och sjukvården är det viktigt att de äldre/patienterna inte får intryck av att det krävs gåvor till personalen för att få den vård man är berättigad till. Det får inte bli så att äldre människor drar sig för att söka hjälp av rädsla för att bli utnyttjade. Personalen bör under inga omständigheter ta emot penninggåvor även om det rör sig om små belopp. Gåvor med realiserbart ekonomiskt värde t.ex. smycken, konst, prydnadsföremål och liknande är inte heller tillåtet att ta emot annat än om värdet är ringa. Drickspengar får inte förekomma. Om en arbetstagare eller uppdragstagare får vetskap om att någon pensionär eller patient avser att testamentera egendom till arbetstagaren, åligger det vederbörande att klargöra för testator att han/hon över huvudtaget inte kan ta emot någon gåva eller förmån.

Exempel: Föreståndare för ett servicehus underlättade för en i huset boende person att upprätta testamente till hennes förmån och mottog den testamenterade egendomen. Då föreståndaren var medveten om testamentet, det inte fanns några särskilda personliga relationer till testatorn utanför tjänsten och hon mottog egendom av mera än obetydligt värde dömdes föreståndaren för mutbrott och hennes del i testamentet förverkades.⁵

Exempel: En man som tillbringade sina sista år på ett servicehus testamenterade delar av sin egendom till den personal som vid hans frånfälle tjänstgjorde på den avdelning där han bodde. Testamentet blev känt för personalen först efter mannens död. Då personalen tog emot den testamenterade egendomen, som var av mer än obetydligt värde, och de erhållit egendomen på grund av sin tjänsteutövning dömdes personalen för mutbrott och deras del av testamentet förverkades.⁶

2.2.7. Gåvor i allmänhet

Huvudregeln vid Falu kommun är att vi inte tar emot gåvor som har samband med vårt arbete eller uppdrag. Att särskilt observera är att även gåvor av ringa värde kan bedömmas som otillbörliga, gåvor får absolut inte förknippas med viss prestation.

Exempel: En tjänsteman på Naturvårdsverket fick en flaska whisky och en flaska konjak i 50-års present av ett företag som tillverkade kemiska bekämpningsmedel. Gåvan ansågs otillbörlig och tjänstemannen dömdes för mutbrott.⁷

Exempel: Ett kommunalsråd uppvaktades på sin 60-årsdag med ett presentkort på 1000 kr för ett i kommunen verksamt privat byggföretag. Kommunalsrådet dömdes för mutbrott och direktören för byggföretaget dömdes för

⁴ RH 1993:74.

⁵ NJA 1985 s. 477.

⁶ RH 1988:13

⁷ HovR:s över Skåne och Blekinge avd 2 dom DB 2277 den 20 oktober 1982.

bestickning.⁸

2.2.8. Sidoleveranser av varor och tjänster

En muta kan även bestå i sidoleveranser av varor och tjänster från huvudmannens leverantör eller att få en tjänst utförd, t.ex. reparation av bil eller hus.

Exempel: Distriktschef vid ett kommunalt bostadsbolag beställde kyl och frys för egen räkning. Beställningen gjordes hos en stor leverantör till det kommunala bostadsbolaget. Vitvarorna levererades och installerades vederlagsfritt. Distriktschefen dömdes för mutbrott.⁹

Exempel: En arbetsledare anställd vid ett energibolag lät entreprenörer med uppdrag åt energibolaget utföra arbeten på den egna privata fastigheten. Arbetena betalades av energibolaget. Arbetsledaren dömdes för mutbrott och två av de fyra åtalade entreprenörerna dömdes för bestickning.¹⁰

2.2.9. Rabatter och lån

Anställda eller förtroendevalda i Falu kommun tar inte emot rabatter, följerbjudanden eller liknande som inte riktar sig till samtliga anställda i kommunen. Rabatter inom ramen för en personalförening kan emellertid inte betraktas som otillbörlig förutsatt att samtliga anställda i kommunen har möjlighet att delta i föreningen.

Exempel: Ett företag erbjöd arbetstagare som beställde varor för mer än ett visst belopp för sin arbetsgivares räkning en freestyle som var värd 298 kr. Företagets representanter dömdes för bestickning.¹¹

2.2.10. Övriga erbjudanden, bonuspoäng m.m.

Det kan förekomma att anställda eller förtroendevalda i kommunen får erbjudanden i tjänsten om att fritt eller till subventionerat pris delta i olika evenemang på fritiden. Det kan vara fråga om att resa, låna en stuga, låna en båt eller om aktiviteter som t.ex. golftävlingar. Tacka alltid nej till sådana erbjudanden.

Olika slags bonuserbjudanden såsom flygbonuspoäng för tjänsteresor och liknande skall endast användas i tjänsten.

3. Rutiner då korruptionsbrott misstänks eller upptäcks

Den som är frågor om vad som är en otillbörlig förmån eller gåva eller har fått ett erbjudande av någon utomstående bör ta upp detta med sin närmaste chef som därefter kan föreslå åtgärder. Om tveksamhet råder kontakta någon av kommunens jurister. Om förmånen bedöms som otillbörlig skall polismyndigheten kontaktas.

⁸ RH 1981:13.

⁹ HovR för västra Sverige, dom 2012-09-10, mål nr B 2264-12.

¹⁰ Svea HovR, mål nr. B 2218-09/2010 (Stockholms TR mål nr B 24183-06/2009).

¹¹ NJA 1993 s. 539.

4. Sammanfattning

Vid Falu kommun är utgångspunkten att vi inte tar emot gåvor, belöningar eller förmåner. Om Ni blir erbjudna något dylikt kan Ni rådfråga Er chef om det är tillåtet att ta emot det Ni erbjudits. Att närmaste chef eller någon annan har kännedom om att Ni erhållit eller blivit erbjudna en gåva, belöning eller förmån innebär dock inte att handlingen blir tillbörlig. Det är Ni som mottagare som bär det straffrättsliga ansvaret.